

Ενότητα 1^η

"Η Περίληψη"

Ο μαθητής που έχει μελετήσει την ενότητα "Η Περίληψη" θα πρέπει:

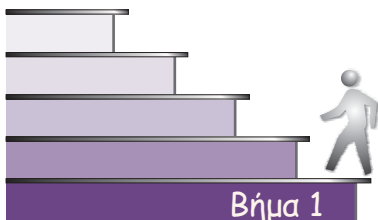
Στόχοι:

- ✓ να έχει κατανοήσει ότι η περίληψη είναι ένα δικό του κείμενο που δεν προδίδει, όμως, το πνεύμα του συγγραφέα.
- ✓ να έχει αντιληφθεί ότι η περίληψη είναι μια αφαιρετική διαδικασία και, συνεπώς, πρέπει να εντοπίζει το καίριο, με τις σημαντικές λεπτομέρειες, τους πλαγιότιτλους των παραγράφων, τις λέξεις κλειδιά.
- ✓ να έχει αντιληφθεί τα βασικά στοιχεία που πρέπει να προσέχει στη σύνταξη της περίληψης.
- ✓ να έχει ασκηθεί σε ένα λόγο σαφή και νοηματικά πυκνό, οξύνοντας ταυτόχρονα και την κριτική του ικανότητα.

Περιεχόμενο - μεθοδολογία:

Περίληψη και έκταση

- ✓ αν η περίληψη που πρόκειται να γράψει είναι εκτενής, τότε βασίζεται στη θεματική περίοδο και στις σημαντικές λεπτομέρειες κάθε παραγράφου του κειμένου, από το οποίο θα προέλθει η περίληψη (όπως και στις σημειώσεις από μια παράγραφο).
- ✓ αν η περίληψη είναι συνοπτική, τότε βασίζεται στα θεματικά κέντρα των παραγράφων ή των ευρύτερων νοηματικών ενότητων του κειμένου.

Προετοιμάζω την περίληψη

1) Κατανοώ το κείμενο

α) Το διαβάζω μία φορά με τους εξής σκοπούς:

- να βρω το θέμα του κειμένου
- να αντιληφθώ ποια είναι η στάση ή η άποψη του συγγραφέα για το θέμα

β) Το διαβάζω δεύτερη φορά με τους εξής σκοπούς:

- να επιβεβαιώσω αυτά που κατάλαβα με την πρώτη ανάγνωση
- να μελετήσω τη λογική οργάνωση του κειμένου

2) Εξετάζω τη λογική οργάνωση του κειμένου

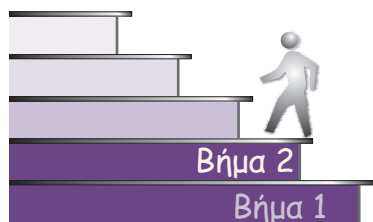
α) Εξετάζω την παράγραφο: Ανιχνεύω τη βασική δομή κάθε παραγράφου (θεματική περίοδος, λεπτομέρειες, περίοδος κατακλείδα) και γράφω στο πρόχειρο τον πλαγιότιτλο.

β) Διακρίνω το ουσιώδες από το επουσιώδες: Σημειώνω στο πρόχειρο τις κυριότερες ιδέες κάθε παραγράφου, προσέχοντας το ρόλο που έχουν μέσα στο κείμενο (υποστηρικτέα θέση, απορριπτέα θέση, επεξήγηση).

γ) Σημειώνω το είδος των συνδέσμων: Οι σύνδεσμοι με πληροφορούν για την εσωτερική σύνδεση του κειμένου και τον τρόπο εξέλιξης της επιχειρηματολογίας. Επισημαίνω τους συνδέσμους που δηλώνουν **πρόθεση, αντίθεση, συνέπεια, παραχώρηση, αιτία, προϋπόθεση, χρονικότητα** (χθες, σήμερα, αύριο), **συγχρονία** (κατά τα άλλα, εξίσου).

3) Καταστρώνω το πλάνο της περίληψης

Ιεραρχώ με σαφήνεια τις βασικές ιδέες που σημείωσα από το κείμενο, προσπαθώντας να ακολουθήσω πιστά τη δομή και την πορεία της σκέψης του συγγραφέα.

Γράφω την περίληψη

1) Βασικές οδηγίες

- Διαμορφώνω κατάλληλα, -χρησιμοποιώντας τις σωστές τεχνικές πύκνωσης-, τους πλαγιότιτλους των παραγράφων και των νοηματικών ενοτήτων, καθώς και τις ουσιώδεις ιδέες, ώστε να δημιουργήσω ένα συντακτικά ορθό και περιεκτικό κείμενο.
- Μεταφέρω σε πλάγιο λόγο τις βασικές ιδέες -απόψεις του συγγραφέα
- Τηρώ τη χρονική σειρά: αυτό που αναφέρεται στο παρελθόν ή στο μέλλον από το συγγραφέα πρέπει να τηρείται και στην περίληψη.
- Χρησιμοποιώ προσωπική έκφραση: δεν πρέπει ν' αντιγράψω αυτούσια κομμάτια του κειμένου (αν είναι απαραίτητο να συμπεριληφθούν, μπαίνουν σε εισαγωγικά). Βέβαια, μερικές λέξεις ή φράσεις του συγγραφέα δεν επιδέχονται ισοδύναμες ή συνώνυμες, οπότε τις διατηρώ ως έχουν.
- Δεν χρησιμοποιώ τα παραδείγματα και τις αναλογίες.
- Δεν σχολιάζω και δεν κρίνω το περιεχόμενο του κειμένου, έστω κι αν διαφωνώ μ' αυτό.
- Τηρώ το όριο των λέξεων: περιορίζομαι στο όριο που μου τίθεται από την εκφώνηση με μια απόκλιση 10-30 λέξεων.

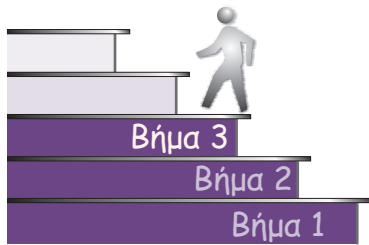
2) Τεχνικές πύκνωσης του αρχικού κειμένου

- Απαλοιφή πληροφοριών: *π.χ.* ένα λιμάνι με καθημερινή μεγάλη επιβατική κίνηση και φασαρία → ένα λιμάνι.
- Γενίκευση: αντικαθιστώ ειδικές με γενικότερες λέξεις ή φράσεις. *π.χ.* χαρτιά, στυλό, γόμες, ζύστρες, χάρακες → γραφική ύλη.

- **Αντιπροσώπευση μιας σειράς προτάσεων από την ενέργεια που τις επιγράφει:** **π.χ.** άνοιξα τον υπολογιστή, συνδέθηκα με το διαδίκτυο, βρήκα την ηλεκτρονική διεύθυνση, πληκτρολόγησα και καταχώρισα την επιστολή → έστειλα ηλεκτρονικό μήνυμα.
- **Αναγωγή σε υπερκείμενη έννοια (επινόηση θεματικής πρότασης):** **π.χ.** ο Έλληνας δεν αισθάνθηκε ποτέ ότι το κράτος είναι δική του υπόθεση, όχι επειδή έχει τάσεις αναρχισμού αλλά επειδή οι κυβερνήσεις που του επιβλήθηκαν κατά καιρούς ήταν αποτέλεσμα ξένων επεμβάσεων με αυταρχική συμπεριφορά → ο Έλληνας αποξενώθηκε από το κράτος επειδή ήταν ξενόφερτο και καταπιεστικό.
- **Αντικατάσταση απαρίθμησης με περιεκτικό όρο:** **π.χ.** οι εφημερίδες, η τηλεόραση, το ραδιόφωνο, το διαδίκτυο → τα ΜΜΕ.
- **Κατάργηση συμπληρωματικών προτάσεων:** **π.χ.** είναι φανερό ότι πρέπει να περιμένουμε πως η εξέλιξη της Ευρώπης θ' αλλάξει τις νοοτροπίες → η εξέλιξη της Ευρώπης θ' αλλάξει τις νοοτροπίες.
- **Αντικατάσταση ονοματικής φράσης με προθετική ή με επίθετο ή με μετοχή:** **π.χ.** - με το απλό πάτημα ενός πλήκτρου → με ένα πλήκτρο.
- ο πάμπρος είχε στοιχεία αυθεντικότητας → ο πάμπρος ήταν αυθεντικός.

3) Πίνακας ρημάτων παρουσίασης του αρχικού κειμένου

Αφήγηση:	αφηγείται, εκθέτει, αναπαριστά, παρακολουθεί, διηγείται, εξιστορεί κτλ.
Περιγραφή:	περιγράφει, παρουσιάζει, εξετάζει, εντοπίζει, ξεχωρίζει, διακρίνει, κοιτάζει κτλ.
Επιχειρηματολογία:	εκθέτει, συμβουλεύει, εξετάζει, σχολιάζει, έχει τη γνώμη, έχει την εντύπωση, έχει την πεποίθηση, έχει την άποψη, παρουσιάζει, καταθέτει, γνωστοποιεί, διατυπώνει, συνιστά, προτείνει, πιστεύει, θεωρεί, επιδοκιμάζει, αποδοκιμάζει, απορρίπτει, αμφισβητεί, αντιτίθεται, μέμφεται, κρίνει, εκτιμά, εξηγεί, υποστηρίζει, κ.τ.λ.

Ελέγγω και αξιολογώ την περίληψη

1) Τι πρέπει να ελέγξω μετά τη γραφή της περίληψης

α) ως προς τη μορφή:

- έχω γραμματικά, ορθογραφικά και συντακτικά σφάλματα;
- χρησιμοποιώ τα σωστά σημεία στίξης;
- διατυπώνω με σαφήνεια και ακρίβεια τα ουσιώδη σημεία του αρχικού κειμένου;

β) ως προς τη δομή:

- υπάρχουν ασύνδετα σημεία που δημιουργούν πρόβλημα στην κατανόηση;
- ακολουθείται ο τρόπος οργάνωσης και η σειρά παρουσίασης των ιδεών του αρχικού κειμένου;
- οι συνδετικές λέξεις απεικονίζουν τις λογικές σχέσεις των πληροφοριών του αρχικού κειμένου;

γ) ως προς το περιεχόμενο:

- χρησιμοποίησα τις βασικές πληροφορίες του αρχικού κειμένου και όχι κάποιες ασήμαντες;
- διατύπωσα με δικά μου λόγια τις βασικές ιδέες;
- διαγράφεται με σαφήνεια το θέμα του κειμένου και η θέση του συγγραφέα;
- έχω αποφύγει προσωπικά σχόλια και αξιολογικές κρίσεις;
- έχω τηρήσει το όριο λέξεων;

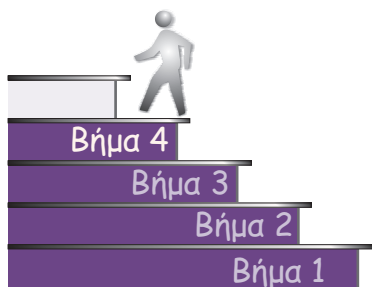
2) Οι παράμετροι της αξιολόγησης στην περίληψη

Περιεχόμενο → 8/25: Πρέπει να είναι σύμφωνο με το αρχικό κείμενο, **χωρίς σχόλια** των αρχικών απόψεων και να περιέχονται τα ουσιώδη σημεία.

Οργάνωση → 5/25: Πρέπει να παρουσιάζονται με τη λογική ακολουθία του αρχικού κειμένου τα βασικά επιχειρήματα του συγγραφέα.

Γλώσσα → 5/25: Πρέπει να χρησιμοποιούμε το κατάλληλο λεξιλόγιο και τις συνδετικές λέξεις, ώστε να αποφεύγουμε την αντιγραφική συγκεκριμένων αποσπασμάτων του αρχικού κειμένου. Αποφυγή γραμματικοσυντακτικών λαθών.

Αποτελεσματικότητα → 7/25: Δεν μιμούμαστε το ύφος του αρχικού κειμένου, δεν χάνουμε τον κεντρικό νοηματικό άξονα του αρχικού κειμένου, η περίληψή μας μπορεί να σταθεί ως αυτόνομο κείμενο.

Εφαρμόζω τα τρία βήματα της θεωρίας

Κείμενο: “Εθισμός και επίγνωση”

Τρόποι μύησης των νέων στην πολιτική ζωή.

Πρώτος τρόπος, ο εθισμός.

Υπάρχουν δύο τρόποι να μυήσει κανείς τους νέους στα θέματα της πολιτικής ζωής και να διαμορφώσει την πολιτική σκέψη και συμπεριφορά τους: ο δογματικός του μονολόγου και ο κριτικός του διαλόγου. Τον πρώτο τον μεταχειρίζονται ανέκαθεν τα ανελεύθερα ή ψευδελεύθερα καθεστώτα· ο δεύτερος ταιριάζει στη δημοκρατία. Μια μικρή ανάλυση θα δείξει του καθενός τα φωτεινά σημεία και τις σκιές.

Ο εθισμός είναι πανάρχαια μέθοδος αγωγής. Στηρίζεται σε μια διαδικασία -θα έλεγε κανείς- περισσότερο φυσιολογική παρά ψυχολογική, δηλαδή στον τρόπο λειτουργίας των υποφλοιωδών χώρων του εγκεφάλου, και μπορεί να έχει περιορισμένη σημασία αλλά θετικά και βέβαια αποτελέσματα. Με τον εθισμό “ντρεσάρονται” τα ζώα, τα μικρά παιδιά, τα άτομα και οι ομάδες στις πρωτόγονες, γενικά στις καθυστερημένες κοινωνίες. Τους μηχανισμούς που αποτελούν τη βάση και τις προϋποθέσεις αυτής της μεθόδου, τους έχει μελετήσει και πειραματικά εξακριβώσει ο Ρώσος φυσιολόγος Παύλωφ και η σχολή του. Είναι τα λεγόμενα στην επιστημονική γλώσσα: “εξαρτημένα ανακλαστικά” (reflexes conditionnes). Όταν με την έμμονη και τυπική επανάληψη ορισμένης συμπεριφοράς συνηθίσουμε έναν οργανισμό να αποκρίνεται (με τους αδένες, τους μυώνες, το νευρικό δίκτυο, τα “προϊόντα” του εγκεφάλου του: παραστάσεις, συγκινήσεις,

ορμές) σε διδόμενο ερέθισμα με την ίδια πάντοτε, σταθερή και ομοιόμορφη αντίδραση, δημιουργείται μεταξύ του ερεθίσματος και της αντίδρασης ένας τόσο στενός και άρρηκτος¹ δεσμός, ώστε αρκεί και ένα μέρος ή μια παραλλαγή, ή και η μνημονική εικόνα του ερεθίσματος, να προκαλέσει πλήρη την αντίδραση εντελώς αυτόματα -ούτε κρίση παρεμβαίνει εδώ, ούτε συναισθηματικός διακαθορισμός, ούτε βούληση. Η “συμπεριφορά”, από την απλούστερη (έκκριση αδένων) έως την πολυπλοκότερη (αστερισμός ιδεών), πραγματοποιείται μόνη της με την αναγκαστικότητα και την οριστικότητα που δίνει στην παραγωγή της μια καλοδουλεμένη μηχανή.

Δεν χρειάζεται πολλές διευκρινίσεις, για να καταλάβει κανείς ότι με αυτή τη μέθοδο εργάζονται και φέρνουν τα αποτελέσματά τους όλοι οι τύποι της προπαγάνδας. Υποβάλλουν (με έμμεση ή άμεση πίεση) τις συνειδήσεις σε μια διεργασία ανάλογη μ’ εκείνη που περιγράψαμε: λέγουν και ξαναλέγουν σε όλους τους τόνους και με την ίδια πάντοτε ομοιομορφία ορισμένα, απλά και αδρά διατυπωμένα πράγματα (όσο πιο χοντροκομμένα είναι, τόσο χαράζονται πιο σίγουρα και πιο βαθιά), υποχρεώνουν και τους ακροατές, μόλις πάρουν την εντολή, να τα ειπούν και να τα ξαναειπούν, τα ίδια και απαράλλαχτα, σύντομα και χτυπητά, σα συνθήματα συνωμοτών ή κραυγές πανικού -και τότε στενεύει σε τέτοιο βαθμό ο πνευματικός ορίζων, γενικότερα ο ψυχικός χώρος των “πειραματόζωων”, τυποποιείται και αποκρυσταλλώνεται τόσο στερεά το σύστημα των αντιδράσεων, η “συμπεριφορά” τους, ώστε στο τέλος μεταβάλλονται σε μια πειθήνια αγέλη ανώνυμων όντων που μπορεί κανείς να την κυβερνά μ’ ένα νεύμα του μονάχα. Ιδού ο τρόπος με τον οποίο “διαπαιδαγωγούν” τους υπηκόους των, από τα τρυφερά τους κιόλας

Εθισμός, ο τρόπος των μονολιθικών καθεστώτων.

1. άρρηκτος: αδιάσπαστος

χρόνια (στο σχολείο, στο αθλητικό γήπεδο, στους επαγγελματικούς συλλόγους, στους ομίλους ψυχαγωγίας - με ρητορικούς λόγους, φυλλάδια και εφημερίδες, σημαίες και εμβλήματα κάθε λογής) τα καθεστώτα τα μονολιθικά που τοποθετούν πολύ χαμηλά στην αξιολογική τους κλίμακα τον άνθρωπο και την ανθρωπιά, και υψηλότερα από κάθε άλλο αγαθό: τη δύναμη και το μεγαλείο του κράτους, που καταβάθος σημαίνει τη φιλαρχία και την πλεονεξία του ηγεμόνα και του θιάσου των κολάκων του. Εδώ καταντά ο δογματισμός του πολιτικού μονολόγου ως μέθοδος αγωγής των νέων: στον εξανδραποδισμό του συνόλου. Γιατί, όπως έχει αποδείξει ο Πλάτων στην “Πολιτεία” του, και ο ίδιος ο τύραννος είναι ανδράποδο-ευτελής δούλος των παθών του ...

Αλλάζετε τα μαθηματικά σημεία στη φόρμουλα που παρουσιάσαμε, βάλτε στη θέση του συν το πλην, και του πλην το συν, και θα έχετε τον τύπο της αντίστοιχης μεθόδου. Που την ονομάσαμε κριτική μέθοδο του πολιτικού διαλόγου. Όχι πια δουλικός εθισμός με τον μηχανισμό των χαλκευόμενων ανακλαστικών, αλλά ελεύθερη εκλογή συνειδητών τοποθετήσεων υποκειμένων στην αναθεώρηση. Όχι παθητική στάση άβουλου υπηκόου απέναντι σε αναντίλεκτα² δήθεν κηρύγματα, αλλά στάση υπερήφανη ελεύθερου πολίτη που θεωρεί ευγένεια και εγγύηση της ελευθερίας του το δικαίωμα του ελέγχου. Όχι υποταγή με τη βία, αλλά συνεργασία με την πειθώ. Όχι σκοτισμός της ψυχής με την προπαγάνδα, αλλά φωτισμός του πνεύματος με τη διδαχή. Και διδαχή όχι με κουφά λόγια, αλλά με την πράξη και το παράδειγμα. -Είναι, φαντάζομαι, αυτονόητο ότι άλλος τρόπος πολιτικής αγωγής των νέων μέσα σ' ένα γνήσιο δημοκρατικό καθεστώς δεν υπάρχει από τη μέθοδο του πολιτικού διαλόγου. Δεν εννοείται δημοκρατία με μονόλογο, όπως δεν εννοείται και δημοκρατία με

Διάλογος, η μέθοδος των γνήσιων δημοκρατικών καθεστώτων.

2. **αναντίλεκτος:** αναντίρρητος, αναμφισβήτητος.

μονοκομματισμό. Το ένα και μόνο κόμμα αποκλείει το διάλογο, την ελευθερία των συζητήσεων, την εκλογή των πολιτικών τοποθετήσεων, την άμιλλα και τον ευγενή ανταγωνισμό- και θέτει τις συνειδήσεις (αν και όταν ξυπνήσουν από το λήθαργο, όπου τις ρίχνουν τα ναρκωτικά της προπαγάνδας) μπροστά στο αποτρόπαιο δίλημμα: ή μέσα στο νόμο και δούλοι, ή έξω από το νόμο και προδότες. Η δημοκρατία στέκεται και πέφτει μαζί με τον ελεύθερο διάλογο και των πολιτών μεταξύ τους και των πολιτικών συλλόγων (των κομμάτων) μέσα και έξω από τις συνελεύσεις (τα κοινοβούλια ή τα συνέδρια). Όταν ο “πατριωτισμός” και η “ορθοφροσύνη” μονοπωλούνται από μια και μόνη πολιτική παράταξη και κάθε αντιγωνία εκθλίβεται με τη βία (ή με “τεχνάσματα” που η υποκρισία τους τα κάνει ηθικώς χειρότερα από τον ωμό εξαναγκασμό), τότε δημοκρατική ελευθερία δεν υπάρχει, αλλά μόνο τυραννία και εξανδραποδισμός.

Από το σημείο τούτο έως το συμπέρασμά μας η απόσταση είναι πλέον μικρή. Από πολλούς και συχνά γίνεται στη χώρα μας η παρατήρηση ότι οι νέοι μας σήμερα δεν ενδιαφέρονται (ή ενδιαφέρονται πολύ χαλαρά) για την πολιτική και το φαινόμενο τούτο είναι κακός οιωνός για το μέλλον της δημοκρατίας μας. Πώς θα ξυπνήσουμε το ενδιαφέρον τους; Πώς θα τους δώσουμε να καταλάβουν ότι δεν είναι δυνατόν να στερωθεί και να ευδοκιμήσει το ελεύθερο δημοκρατικό πολίτευμα στη χώρα μας, όταν οι νέοι άνθρωποι δεν ετοιμάζονται πνευματικά από νωρίς, για να ασκήσουν τα πολιτικά τους καθήκοντα την ώρα που θα διαδεχτούν στο στίβο την απερχόμενη γενεά; - Η απάντηση στα ερωτήματα αυτά είναι μία: να τους διαπαιδαγωγήσουμε από τα τρυφερά τους χρόνια. Να θεωρήσουμε σοβαρά και με θάρρος μέρος της γενικής παιδείας τους την πολιτική αγωγή. [...]

**Η πολιτική αγωγή
πρέπει να αποτελέσει
μέρος της γενικότερης
παιδείας των νέων.**

Ε. Π. Παπανούτσος, “Πρακτική Φιλοσοφία”

Ο τρόπος με τον οποίο ο συγγραφέας οργανώνει τις ιδέες του στο κείμενο

Διάγραμμα του κειμένου:

<p>Θέμα του κειμένου: Τρόποι μύησης των νέων στην πολιτική ζωή.</p> <p>Η θέση του συγγραφέα: Να τους διαπαιδαγωγήσουμε από τα τρυφερά τους χρόνια. Να θεωρήσουμε σοβαρά και με θάρρος μέρος της γενικής παιδείας τους την πολιτική αγωγή.</p>	
Θέμα παραγράφου	Λεπτομέρειες παραγράφου
<p>1η παρ. Οι δύο αντίθετοι τρόποι πολιτικοποίησης των νέων.</p> <p>2η παρ. Πρώτη μέθοδος αγωγής. Ο εθισμός: συμβατός με τα μονολιθικά καθεστώτα.</p> <p>3η παρ. Προπαγάνδα: καλύτερος τρόπος αγωγής στον εθισμό. Επιβάλλεται στα ανελεύθερα καθεστώτα</p> <p>4η παρ. Δεύτερη μέθοδος αγωγής. Κριτική μέθοδος: συμβατή με τη δημοκρατία.</p> <p>5η παρ. Διαπίστωση: Μειωμένο το ενδιαφέρον των νέων για την πολιτική.</p>	<p>α) ο δογματικός τρόπος. β) ο κριτικός τρόπος.</p> <p>Χαρακτηριστικά του: Εξαρτημένα ανακλαστικά. Λειτουργία ενστικτώδης όπως των πρωτόγονων κοινωνιών. Μηχανική – αυτόματη επανάληψη. Ομοιόμορφες αντιδράσεις.</p> <p>Αποτελέσματά της: Μηχανική ομοιότητα, επανάληψη. Αδυναμία κριτικής σκέψης. Περιορισμός πνευματικών οριζόντων. Πειθήνια αγέλη ανώνυμων ανθρώπων. Μονολιθικότητα. Εξανδραποδισμός του συνόλου. Υποταγή στις εντολές των ηγεμόνων.</p> <p>Χαρακτηριστικά της: Συνειδητή τοποθέτηση του ανθρώπου. Ελεύθερες επιλογές, βασισμένες στην ανάγκη της αναθεώρησης. Υπερηφάνεια, συνεργασία και πειθώ. Άμιλλα και πολυφωνία. Δημοκρατικές ελευθερίες.</p> <p>Προϋποθέσεις: Αναγκαία η πολιτική και η πνευματική διαπαιδαγώγηση στις αρχές που προϋποθέτει το δημοκρατικό πολίτευμα.</p>

1η Περίληψη

Ο συγγραφέας, επικαλούμενος τη στρατηγική της λογικής τεκμηρίωσης, αντιπαραθέτει δύο μεθόδους για τη διαμόρφωση της πολιτικής συμπεριφοράς των νέων. Στη μια πλευρά παρουσιάζεται η πανάρχαια μέθοδος πολιτικής αγωγής που στηρίζεται στον εθισμό. Στη μέθοδο αυτή ούτε η κρίση ούτε η σκέψη ούτε η βούληση ούτε το συναίσθημα έχουν λόγο ύπαρξης. Είναι μέθοδος μηχανική και αντανakλαστική που δημιουργεί άτομα εξαρτημένα, άβουλους αποδέκτες και εκτελεστές εντολών. Στον αντίποδα της μεθόδου αυτής βρίσκεται η κριτική μέθοδος, η μέθοδος δηλαδή του πολιτικού διαλόγου που επιτρέπει την ελευθερία της σκέψης, της βούλησης και των επιλογών. Αυτή η δεύτερη μέθοδος προϋποτίθεται στα ελεύθερα δημοκρατικά καθεστώτα όπου ευνοείται η πολυφωνία.

2η Περίληψη

Τα καθεστώτα, ανάλογα με το είδος τους, επισημαίνει ο συγγραφέας, επιλέγουν διαφορετικό τρόπο για να μνήσουν τους νέους στην πολιτική ζωή. Τα ανελεύθερα καθεστώτα επιλέγουν μια μέθοδο που βασίζεται στα “εξαρτημένα ανακλαστικά”, τα οποία υπαγορεύουν ορισμένη αντίδραση σε ορισμένο ερεθίσμα, μετά τη διαδικασία σύνδεσης ερεθίσματος - αντίδρασης. Η μέθοδος αυτή είναι η προπαγάνδα, η οποία μεταβάλλει τους ανθρώπους σε ανώνυμο πλήθος, έτοιμο να υπακούσει σε ό,τι προστάζει η αρχομανία του ηγεμόνα. Αντίθετα, τα γνήσια δημοκρατικά καθεστώτα επιλέγουν το διάλογο, με τον οποίο οι άνθρωποι μαθαίνουν να καλλιεργούν την κριτική σκέψη. Και βέβαια δε νοείται δημοκρατία με μονοκομματισμό, γιατί αναιρείται ο διάλογος άρα και η ουσία της δημοκρατίας. Πρέπει, λοιπόν, η πολιτική αγωγή να αποτελέσει μέρος της γενικότερης παιδείας, αν θέλουμε να ενδιαφερθούν οι νέοι για την πολιτική.

Εξασκούμαι ...

Να βάλετε τους πλαγιότιτλους στις παραγράφους των κειμένων που ακολουθούν και να συνθέσετε την περίληψη

1^ο Κείμενο: “Τα Γλυπτά του Παρθενώνα”(Θεματικοί κύκλοι, σ.σ. 298-299)

Στην απaráμιλλη αρχιτεκτονική δημιουργία του Παρθενώνα προστέθηκε και πρωτοϊδωτή γλυπτική κόσμηση. Ο Φειδίας έχει ριζοσπαστικές ιδέες και ο Περικλής του παρέχει τα μέσα να τις πραγματώσει. Αποφασίζει να κοσμήσει και τις 92 μετόπες του ναού με ανάγλυφα, κάτι που δεν τόλμησε ποτέ καμία ελληνική πόλη, γιατί η δαπάνη ενός τέτοιου έργου ήταν ανυπολόγιστη. Τα θέματα που διάλεξε ιστορούν αγώνες της Αθήνας και των Αθηναίων. Στην ανατολική πλευρά Γιγαντομαχία, στη δυτική Αμαζονομαχία, στη νότια Κενταυρομαχία, στη βόρεια σκηνές από τον Τρωικό πόλεμο. Οι μετόπες τοποθετημένες στο εξωτερικό του ναού, έπαθαν μεγάλες ζημιές και οι περισσότερες από όσες σώθηκαν (οι πιο πολλές της νότιας πλευράς) βρίσκονται στο Βρετανικό μουσείο.

Οι μετόπες έδωσαν στο Φειδία την ευκαιρία να ιστορίσει τους πανάρχαιους μύθους της Αττικής και την ιερή διήγηση της Γιγαντομαχίας, που αποκάλυπτε αρχέγονους Τιτάνες και ύστερα τα νεότατα τέκνα του Ουρανού και της Γης, τους Γίγαντες, προτού βασιλεύσουν πανίσχυροι στον κόσμο επιβάλλοντας τη θεία τάξη. Αυτά όλα ήταν μια σπουδαία δημιουργία ικανή να δώσει σε ένα μεγάλο γλύπτη την ευκαιρία να δείξει όλες του τις αρετές. Όχι όμως στον Φειδία. Αυτός, μαζί με τον Περικλή και τους άλλους εμπνευσμένους ποιητές και φιλοσόφους της συντροφιάς τους, οιστριηλατημένους από τα οράματα της αθηναϊκής δημοκρατίας στην πιο γόνιμη στιγμή της, έβαλε στο νου του κάτι μοναδικό και αζεπέραστο: να απαθανατίσει επάνω στο μάρμαρο την Αθήνα, το λαό της, τους νέους και τους ώριμους άντρες και τις κοπέλες, και τους θεούς της, όλους μαζί, στην πιο λαμπρή και ευτυχισμένη μέρα της ζωής τους, όταν οι άνθρωποι ανέβαιναν πασίχαροι, με τις καρδιές τους να χτυπούν όλες μαζί σαν μία, να προσκυνήσουν με ευλάβεια τη μεγάλη και αγαπημένη τους θεά, την Παρθένο Αθηνά, τριγυρισμένη από όλους

τους ευδαίμονες θεούς που συνεόρταζαν και αυτοί. Τον είχε δει τόσες φορές αυτό το λαό στην εορταστική πομπή των μεγάλων Παναθηναίων, μέσα στην καρδιά του καλοκαιριού, στα τέλη του Ιουλίου (την 28η μέρα του Εκατομβαιώνος) κάτω από τον αστραφτερό ήλιο της Αθήνας, να οδεύει κύματα κύματα πίσω από το ιερό πλοίο, που είχε κρεμασμένο ιστίο του τον πέπλο της Αθηνάς, υφασμένο από τα κορίτσια της Αθήνας, αυτόν που θα παρέδιδαν στους ιερείς της θεάς. Αυτό το όραμα, ζωντανή εικόνα της αθηναϊκής δημοκρατίας, φλόγιζε τις καρδιές των ταγών της. Του Περικλή, που την ύμνησε με πάθος στο Επιτάφιο του, λέγοντας στους πολίτες της να γίνουν “εραστές” μιας τέτοιας πόλης, καθώς βλέπουν με τα μάτια τους τη δύναμή της στα έργα της (και θα γύριζε περήφανος τη ματιά του στον Παρθενώνα, που μόλις είχε τελειώσει). Του Σοφοκλή, που την τραγουδά με τον πιο δροσερό λυρισμό στο έξοχο χορικό του Οιδίποδα επί Κολωνώ γέρος πια, 90 χρόνων, στο κατώφλι του θανάτου.

Ο Φειδίας όμως ήταν πλάστης · και ο ύμνος δεν μεταμορφώνεται εύκολα σε πλαστική εικόνα · δεν αρκούν γι’ αυτό οι ωραίες προθέσεις, χρειάζεται και ο νους της μεγαλοφυίας και η μαστοριά του έμπειρου τεχνίτη, και η τόλμη του πρωτοπόρου. Ένα τέτοιο όραμα, για να μετουσιωθεί επάνω στο μάρμαρο, απαιτεί μια έκταση που δεν την πρόσφεραν ούτε οι μετόπες του δωρικού ναού ούτε τα εναέτια. Ήταν λοιπόν ανάγκη να νεωτερίσει και να προσθέσει στο δωρικό κτίριο ένα μέλος που ανήκε στον ιωνικό ρυθμό: τη ζωοφόρο, μια συνεχή ζώνη από πλάκες όπου μπορούσε να εικονίσει σε ανάγλυφο τη σύλληψή του. Αλλά έπρεπε να βρεθεί μια κατάλληλη αρχιτεκτονική θέση για την πρόσθετη αυτή ζωοφόρο. Ο εμνευσμένος δημιουργός δεν δίστασε · τοποθέτησε τη ζωοφόρο επάνω από τον κυρίως ναό, επάνω δηλαδή από το επιστύλιο του πρόναου και του οπισθόναου και στην κορυφή των μακρών τοίχων του σηκού. Έτσι του προσφερόταν μια επιφάνεια που είχε 160 μ. μήκος και ύψος 1,06 μ. Στα 160 αυτά μέτρα άπλωσε την εικόνα της παναθηναϊκής πομπής με τρόπο ασύλληπτο · αρχίζοντας από τη ΝΔ γωνία κίνησε την πομπή προς δύο κατευθύνσεις · από την άκρη της δυτικής πλευράς προχωρούν οι ιππείς προς βορρά · στη ΒΔ γωνία η πομπή συνεχίζει στη βόρεια πλευρά με κατεύθυνση τη ΒΑ γωνία · η άλλη πτέρυγα της πομπής κινείται στη νότια πλευρά από τη ΝΔ γωνία προς τη ΝΑ. Τέλος, τα δύο ρεύματα, βόρειο και νότιο, όταν φτάσουν στην ανατολική πλευρά, συγκλίνουν προς το κέντρο της πλευράς αυτής, όπου με θεϊκή μεγαλοπρέπεια κάθονται οι θεοί. Από τη ζωοφόρο το δυτικό τμήμα της, που μαζί με το ανατολικό αποτελούν τα πιο έξοχα μέρη και στη σχεδίαση και στην εκτέλεση, βρίσκεται ολόκληρο επάνω στο κτίριο · η θέση του όμως δυσχεραίνει το θεατή να το δει καλά και να εκτιμήσει την απaráμιλλη πλαστική του τελειότητα. Από την υπόλοιπη ζωοφόρο αρκετές πλάκες, μερικές από τις πιο καλές, βρίσκονται μέσα στο μουσείο · οι περισσότερες όμως, μαζί με ό,τι σχεδόν απόμεινε από τα εναέτια, αποτελούν το καμάρι του Βρετανικού Μουσείου, όπου βρίσκονται από την εποχή που τα πούλησε σ’ αυτό ο λόρδος Έλγιν (1816).

Μανόλης Ανδρόνικος, “Ακρόπολη”

2^ο Κείμενο: “Το μέλλον του τουρισμού” (Θεματικοί κύκλοι, σ.σ. 322-324)

ΣΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ κινητικότητα των λαών ο τουρισμός αποκτά για την Ευρώπη μια νέα διάσταση, πέρα από το συμβατικό περιεχόμενό του ως πηγής εθνικού εισοδήματος για τις ελκυστικές τουριστικά χώρες και ως αγαθού ποιότητας ζωής για τους τουρίστες. Αποτελεί μια ευκαιρία προσέγγισης των κατοίκων της Ευρώπης, καθώς και των κοινωνιών που αναπτύσσονται στα πλαίσια της Ευρώπης, αλλά με διαφορετικές πολιτισμικές και θρησκευτικές παραδόσεις.

Ο μαζικός συμβατικός τουρισμός στην Ευρώπη ήταν και είναι ως σήμερα, στο μεγαλύτερο ποσοστό του, τουρισμός επίσκεψης μουσείων, μνημείων, ιστορικών χώρων, φαγητού και διασκέδασης (πολλές φορές κακής ποιότητας), χωρίς να δίνεται η ευκαιρία επικοινωνίας των επισκεπτών με τους κατοίκους της χώρας που επισκέπτονται.

Σήμερα αρχίζει να γίνεται συνείδηση ότι η ανάπτυξη των ήπιων μορφών τουρισμού, ο τουρισμός στον αγροτικό χώρο και ιδιαίτερα ο αγροτουρισμός, που χαρακτηρίζεται από τα στοιχεία του σεβασμού στον άνθρωπο και στο περιβάλλον, είναι πλέον κατάλληλες μορφές τουρισμού που θα μπορούσαν να συμβάλουν: στην καλύτερη γνωριμία και επικοινωνία των κατοίκων της Ευρώπης που διευρύνεται και ανακατατάσσεται, στην καλύτερη γνωριμία και επαφή των κατοίκων της Ευρώπης με το φυσικό πλούτο της αλλά και στη συνειδητοποίησή τους ότι οι φυσικοί πόροι αυτής της ηπείρου πρέπει να προστατευτούν, όχι μόνο για τους σημερινούς κατοίκους αλλά και για τις επόμενες γενιές και στη “διαπαιδαγώγηση” όλων των πολιτών της Ευρώπης, στην “ανεκτικότητα” της διαφοράς, είτε αυτή είναι πολιτισμική είτε θρησκευτική.

Σήμερα, κατά τη γνώμη μας, αρχίζει να αναδεικνύεται καθαρότερα η άποψη ότι ο “αγροτουρισμός” δεν πρέπει να συγχέεται με τον “αγροτικό τουρισμό” και τα “ενοικιαζόμενα δωμάτια”. Και αυτό διότι, σε πολύ γενικές γραμμές, ο αγροτουρισμός αναπτύσσεται μεν στον αγροτικό χώρο, μπορεί όμως να προσφέρεται από “κάθε μορφής επιχείρηση” και μάλιστα χωρίς “ειδικές ποιοτικές προδιαγραφές”.

Η αγροτουριστική παραγωγή αποτελεί τελικά ένα σύνολο ήπιων μορφών τουρισμού, οι οποίες έχουν σκοπό να ανταποκριθούν στις σύγχρονες ανάγκες και προσδοκίες των τουριστών που επιθυμούν να μετατραπούν, με αυξητική τάση, σε περιηγητές. Οι υπηρεσίες αυτές σχετίζονται κυρίως:

- Με προσφορά καταλύματος, με διατροφή, με τοπικές πολιτισμικές δραστηριότητες, με υπαίθριες δραστηριότητες, με πληροφόρηση των περιηγητών και με άλλες αναγκαίες υπηρεσίες.

Ο παραπάνω ενδεικτικός κατάλογος υπηρεσιών αναφέρεται διότι δείχνει την πολυμορφία των ιδιωτικών και δημοσίων φορέων, οι οποίοι χρειάζεται να συμμετέχουν για να καλυφθούν οι ανάγκες των περιηγητών, αλλά αναδεικνύει συγχρόνως και το γεγονός ότι το μεγαλύτερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει σήμερα

ο αγροτουρισμός είναι “η οργάνωση των υπηρεσιών και της προσφοράς”.

Ο “αγροτικός τουρισμός” και ο “αγροτουρισμός” τα τελευταία 20 χρόνια αποτελούν για την Ευρώπη μια προσπάθεια να συγκρατηθεί και να αναχαιτισθεί η επιθετικότητα του “βιομηχανοποιημένου τουρισμού”, να ενταχθούν οι αγροτικές κοινωνίες σε ένα αναλογικότερο καταμερισμό του εθνικού τουριστικού εισοδήματος, να εξασφαλίσουν οι αγρότες συμπληρωματικό εισόδημα, να αναβιώσουν οι παραδοσιακοί οικισμοί, να προταχθεί η πολιτιστική κληρονομιά στο τουριστικό αγαθό, να μετατραπεί ο τουρίστας σε περιηγητή, οδοιπόρο και ταξιδιώτη, να εξανθρωπιστούν οι σχέσεις του επισκέπτη με τους κατοίκους της χώρας και όλοι μαζί να γίνουν ευαίσθητοι στην αξία της φύσης και των πόρων της ανεξάρτητα από εθνικότητα.

Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ γενικά, κυρίως δε σε χώρες μικρές σαν την Ελλάδα, αποτελεί μια ανθρώπινη δραστηριότητα η οποία εντάσσεται στις προσπάθειες οικονομικής ανάπτυξης της χώρας, περιέχει όμως πολλά στοιχεία αστάθειας στις σχέσεις ανθρώπου και περιβάλλοντος και περικλείει πολλούς κινδύνους. Αρκεί να θυμηθούμε ότι σε μικρές κοινωνίες (π.χ νησιά) ο ανθρώπινος πληθυσμός στην τουριστική περίοδο μπορεί και να δεκαπλασιαστεί, με όλα τα επακόλουθα αυτής της αύξησης για τους τοπικούς φυσικούς πόρους, τους ρυθμούς ζωής της συγκεκριμένης κοινότητας και τον πολιτισμό της. Σε αυτή την κλίμακα του κοινωνικού φαινομένου της απότομης πληθυσμιακής επίθεσης, η συμβατική λύση που δίνει ο βιομηχανοποιημένος τουρισμός είναι κατ’ ανάγκη επιθετική. Μεγάλα ξενοδοχειακά συγκροτήματα βιάζουν πολλές φορές το περιβάλλον, “πακέτα” για την καλύτερη “εκμετάλλευση” των τουριστών ετοιμάζονται, αγροτικά προϊόντα γεμάτα χημικά στοιχεία και κακότεχνα προϊόντα “δήθεν” λαϊκής τέχνης παράγονται.

Ο αγροτουρισμός στην Ελλάδα δεν έχει παράδοση συγκρινόμενος με άλλες χώρες της ΕΕ, έχει όμως τη μικρή αλλά αξιοπρόσεκτη ιστορία του που διδάσκει πώς μπορεί να υλοποιηθεί και να πετύχει ένα πρόγραμμα αγροτουρισμού σε μια νέα περιοχή. Από την ως σήμερα εμπειρία και σύμφωνα με την έκθεση του εμπειρογνώμονα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Henri Grolleau, το πιο επιτυχημένο πρόγραμμα δομημένου αγροτουρισμού έχει αποδειχθεί το δίκτυο των Γυναικείων Αγροτουριστικών Συνεταιρισμών, που ξεκίνησε το 1983 ως ιδέα και πρωτοβουλία του Συμβουλίου ισότητας των δύο φύλων και λειτουργεί με αυξανόμενη επιτυχία ως σήμερα, έχοντας ανοίξει το δρόμο σε πολλούς νέους γυναικείους αγροτικούς συνεταιρισμούς σε πολλά μέρη της Ελλάδας. Τα πρώτα προγράμματα είναι της Πέτρας στη Λέσβο, του Αγίου Γερμανού και των Ψαράδων στις Πρέσπες, στα Μαστιχοχώρια της Χίου, στα Αμπελάκια της Θεσσαλίας, στη Μαρώνεια της Θράκης, στην Αράχωβα της Βοιωτίας.

Εξάλλου, αρκετές αναπτυξιακές εταιρίες που στηρίζονται από τις περιφέρειες, τις νομαρχίες και την τοπική αυτοδιοίκηση καθώς και ιδιωτικές επιχειρήσεις με

παραδοσιακούς ξενώνες, αγροτοβιοτεχνικές και αγροτοοικοτεχνικές μονάδες έχουν προωθήσει επιτυχημένα αγροτουριστικά προγράμματα τα οποία δείχνουν ότι ο αγροτουρισμός: συμβάλει θετικά στη βιώσιμη περιφερειακή οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, εξασφαλίζει αυτοαπασχόληση και προσωπικό εισόδημα δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας, ιδιαίτερα για νέους και γυναίκες, συμβάλλει στη διαφύλαξη του περιβάλλοντος, αναδεικνύει και διατηρεί την πολιτιστική κληρονομιά και αξιοποιεί τα τοπικά αγροτικά προϊόντα (όπως η προσπάθεια του αγροτουριστικού προγράμματος Επιδαύρου Αργολίδας σε συνδυασμό με τις ετήσιες πολιτιστικές τοπικές εκδηλώσεις του “Ιουλίου”).

(από τον ημερήσιο Τύπο, Χρυσάνθη Λαΐου - Αντωνίου)

3ο Κείμενο: “Η ψευδής κληρονομιά της Ντόλη” (Θεμ. Κύκλοι, σ.σ. 354-56)

Η ανακοίνωση τον Φεβρουάριο του 1997 της γέννησης ενός προβάτου με το όνομα Ντόλη, ενός ακριβούς γενετικού αντιγράφου της μητέρας της, προκάλεσε παγκόσμιες συζητήσεις για τις ηθικές και ιατρικές συνέπειες της κλωνοποίησης. Μερικές πολιτείες των ΗΠΑ και μερικές ευρωπαϊκές χώρες απαγόρευσαν την κλωνοποίηση ανθρωπίνων όντων. Εν τούτοις επιστήμονες από τη νότια Κορέα ισχυρίστηκαν τον περασμένο μήνα ότι έκαναν είδη το πρώτο βήμα. Στο πιο κάτω δοκίμιο για το περιοδικό TIME ο εμβρυολόγος Wilmut, ο οποίος ήταν επικεφαλής της ομάδας, η οποία έφερε στη ζωή την Ντόλη στο ινστιτούτο Ρόσλιν της Σκωτίας, εξηγεί γιατί πιστεύει ότι η διαμάχη για την κλωνοποίηση των ανθρώπων έχει απολέσει κατά μεγάλο ποσοστό το στόχο.

Στις διαφωνίες για την ηθική της τεχνητής αναπαραγωγής ζωής δεν έχει ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι, προς το παρόν, η κλωνοποίηση είναι μεθοδολογία μικρής αποδοτικότητας. Η συχνότητα θανάτων στα έμβρυα και στους απογόνους που παράγονται με κλωνοποίηση είναι πολύ μεγαλύτερη από ότι είναι κατά τη φυσική αναπαραγωγή - 10 φορές μεγαλύτερη από τη φυσιολογική πριν από τη γέννηση, σύμφωνα με τις μελέτες μας στο Ρόσλιν. Αυτές οι συχνότητες αποτυχιών είναι πολύ απογοητευτικές για τους ερευνητές που εργάζονται με πειραματόζωα και ασφαλώς δεν επιτρέπουν ούτε καν τη σκέψη για εφαρμογή τέτοιας μεθοδολογίας σε ανθρώπους.

Ακόμα και αν η τεχνική βελτιωνόταν, θα έπρεπε να διερωτηθούμε ποια πρακτική αξία θα είχε η κλωνοποίηση ολόκληρου όντος. Ποια θα ήταν η ακριβής διαφορά μεταξύ ενός “κλωνοποιημένου” βρέφους και ενός παιδιού που έχει γεννηθεί με φυσικό τρόπο - και γιατί θα επιθυμούσαμε ένα κλωνοποιημένο;

Το κλωνοποιημένο παιδί θα ήταν ένα γενετικώς γνήσιο, ίδιο, δίδυμο του αρχικού και άρα φυσικώς πολύ όμοιο - πολύ περισσότερο όμοιο απ’ ό,τι ο φυσικός γονέας προς το παιδί του. Η ανθρώπινη προσωπικότητα όμως αναδύεται από τις επιδράσεις

των γονιδίων, που κληρονομούμε (απο τη φύση μας) και από τους περιβαλλοντικούς παράγοντες, στους οποίους εκτιθέμεθα (από την ανατροφή μας). Δύο κλώνοι θα αναπτύξουν διακεκριμένες προσωπικότητες, όπως οι δίδυμοι αναπτύσσουν μοναδικά χαρακτηριστικά ταυτότητας. Και επειδή το αντίγραφο θα γεννιέται συχνά σε διαφορετική οικογένεια, τα κλωνοποιημένα δίδυμα θα είναι λιγότερο όμοια ως προς την προσωπικότητά τους από τα φυσικά γνήσια (ίδια) δίδυμα.

Αρχικώς τίθεται το ερώτημα: γιατί “να αντιγράφονται” άνθρωποι; Ζευγάρια που δεν μπορούν να κάνουν παιδιά θα μπορούσαν να επιλέξουν να αποκτήσουν παιδί αντίγραφο ενός από τους δύο συζύγους αντί να δεχθούν τη παρείσφρηση γονιδίων από δότη. Η γυναίκα μου και εγώ έχουμε δύο δικά μας παιδιά και ένα υιοθετημένο, αλλά θα επιθυμούσα να διερευνήσω τι θα μπορούσε να συμβεί στο γάμο μου εάν μπορούσε να παραχθεί ένα αντίγραφο μου για την αντιμετώπιση ενδεχόμενης έλλειψης γονιμότητας. Η γυναίκα μου και εγώ πρωτοσυναντηθήκαμε στο γυμνάσιο. Πώς θα αισθανόταν απέναντι σε ένα φυσικό αντίγραφο του νεαρού άνδρα, τον οποίο ερωτεύτηκε; Πώς θα μπορούσε ο καθένας μας να ζήσει με τον εαυτό του (αντίγραφο μας) ως μέλος της οικογένειας; Ασφαλώς ο κλώνος μεγαλύτερης ηλικίας - εγώ σ’ αυτήν την περίπτωση - θα πίστευα ότι γνωρίζω (καλύτερα) πώς θα έπρεπε να συμπεριφέρεται το αντίγραφο μου και θα ήταν πιθανότερο να επιβάλω τις προσδοκίες μου σ’ αυτό σε σύγκριση προς το μέσο πατέρα στο παιδί του. Πάνω απ’ όλα πώς ένας έφηβος θα αντιμετώπιζε εμένα, έναν μεγάλης ηλικίας άνδρα με φαλάκρα, στον οποίο θα έβλεπε το φυσικό του μέλλον;

Καθένας από μας μπορεί να φανταστεί υποθετικές οικογένειες δημιουργημένες με την είσοδο σ’ αυτές κλωνοποιημένου παιδιού - για παράδειγμα αντίγραφο ενός από τους συντρόφους σε μια ομοφυλόφιλη σχέση ή ενός ανύμφευτου ή ανύπαντρου γονέα. Αυτό που λείπει απ’ όλη αυτή τη θεώρηση είναι η εξέταση του ερωτήματος για το ποια είναι τα συμφέροντα του κλωνοποιημένου παιδιού. Επειδή δεν υπάρχει μορφή έλλειψης γονιμότητας, η οποία να αντιμετωπίζεται μόνο με κλωνοποίηση, δεν θεωρώ αποδεκτές αυτές τις προτάσεις. Οι προβληματισμοί μου δεν έχουν θρησκευτικές βάσεις, ούτε βασίζονται σε εσωτερική ηθική αρχή. Η άποψή μου είναι μάλλον ότι θα είναι δύσκολο σε οικογένειες δημιουργημένες με αυτό τον τρόπο να προσφέρουν κατάλληλο περιβάλλον για το παιδί.

Η αντιγραφή προτείνεται επίσης σαν τρόπος, με τον οποίο οι γονείς θα αποκτούν το παιδί των ονείρων τους.

Ζευγάρια θα είναι πιθανόν να μπορούν να επιλέγουν την απόκτηση αντιγράφου ενός σταρ του κινηματογράφου, ενός γνωστού αθλητή ή ενός επιστήμονα, ανάλογα με τα ενδιαφέροντά τους.

Αλλά, επειδή η προσωπικότητα είναι εν μέρει μόνο αποτέλεσμα της γενετικής κληρονομιάς του ατόμου, είναι βέβαιο ότι θα προκληθούν συγκρούσεις στην

περίπτωση, κατά την οποία το κλωνοποιημένο παιδί αποτύχει να αναπτύξει τα ίδια ενδιαφέροντα με το πρωτότυπο. Τι θα συμβεί εάν το αντίγραφο του Αϊνστάιν δεν δείξει ενδιαφέρον για την επιστήμη; Η επιτυχία εξαρτάται επίσης από την τύχη. Τι θα συμβεί εάν το παιδί δεν ανταποκριθεί στις ελπίδες και τα όνειρα του γονέα, απλώς από κακή του τύχη;

Κάθε παιδί πρέπει να είναι επιθυμητό γι' αυτό που είναι ως άτομο. Παράγοντας ένα αντίγραφο του εαυτού του ή ενός φημισμένου προσώπου ο γονεύς προδιαγράφει σκοπίμως τον τρόπο που αυτός ή αυτή επιθυμεί να αναπτυχθεί το παιδί. Στα πρόσφατα χρόνια ιδιαιτέρως στις ΗΠΑ δίνεται σημασία στο δικαίωμα των ατόμων να αναπαράγουν με τρόπους που επιθυμούν. Προτείνω ότι υπάρχει μεγαλύτερη ανάγκη να προσεχθούν τα συμφέροντα του παιδιού και να απορριφθούν οι προταθείσες χρήσεις της κλωνοποίησης.

Επιπλέον υπάρχουν πολλά που δεν γνωρίζουμε όσον αφορά την κλωνοποίηση σχετικώς με τη γήρανση. Καθώς γηράσκουμε επέρχονται μεταβολές στα κύτταρά μας, οι οποίες περιορίζουν τις φορές που αυτά μπορούν να αναπαράγουν. Το ρολόι της ηλικίας επανατοποθετείται στην αρχή με τη φυσιολογική αναπαραγωγή, με την παραγωγή σπέρματος και ωαρίων γι' αυτό τα παιδιά κάθε νέας γενιάς έχουν πλήρη διάρκεια ζωής. Δεν είναι ακόμη γνωστό κατά πόσον η γήρανση αναστρέφεται κατά την κλωνοποίηση ή εάν η φυσιολογική διάρκεια ζωής του κλώνου περιορίζεται κατά τα χρόνια, τα οποία έχει ήδη ζήσει ο γονεύς του. Επίσης υπάρχει το πρόβλημα των γενετικών λαθών που συσσωρεύονται στα κύτταρά μας.

Υπάρχουν συστήματα στον οργανισμό μας που αναζητούν και διορθώνουν τα λάθη κατά τη διάρκεια της φυσιολογικής αναπαραγωγής δεν είναι όμως γνωστό ότι κάτι τέτοιο συμβαίνει κατά την κλωνοποίηση. Υπάρχει επείγουσα ανάγκη να γίνουν έρευνες, οι οποίες θα μετρήσουν τη διάρκεια ζωής και θα προσδιορίζουν τις αιτίες θανάτου ζώων που παρήχθησαν με κλωνοποίηση.

Απομένουν επίσης σημαντικά ερωτήματα για το ποια είναι τα καταλληλότερα μέσα και οι τρόποι για τον έλεγχο της ανάπτυξης και για τη χρησιμοποίηση αυτών των τεχνικών. Θεωρείται δεδομένο ότι η παραγωγή και η πώληση φαρμάκων θα ελέγχεται από τις κυβερνήσεις, αλλά δεν ήταν έτσι πάντα.

Υπάρχουν πολλά ακόμα που πρέπει να μάθουμε για τη βιολογία της κλωνοποίησης. Ο χρόνος που θα χρειασθεί γι' αυτές τις έρευνες θα δώσει την ευκαιρία σε κάθε κοινωνία να αποφασίσει πώς επιθυμεί να χρησιμοποιείται η τεχνική της κλωνοποίησης. Κάποτε στο μέλλον η κλωνοποίηση θα έχει πολλά να προσφέρει στην ιατρική των ανθρώπων, αλλά πρέπει να τη χρησιμοποιήσουμε με προσοχή.

(Ιαν Γουίλιαμ, Περ. "Time", από τον ημερήσιο τύπο)

4^ο Κείμενο: “Οι αρχηγοί κρατών ερωτούν τους επιστήμονες”
 “Επιστήμη και ηθική” (Θεμ. Κύκλοι, σ.σ. 370-371)

ZAK NTEΛΟΡ: Ενώ η επιστήμη, από την εποχή της Αναγέννησης, είναι συνυφασμένη με την ιδέα της αντικειμενικότητας, της αλήθειας και της προόδου, συμβαίνει να βρίσκεται στην πηγή μιας βιομηχανικής ανάπτυξης οι αντιφάσεις της οποίας καθίστανται όλο και περισσότερο προφανείς (σπατάλη, υπανάπτυξη, καταστροφή του περιβάλλοντος). Σύμφωνα με την εμπειρία σας γύρω από τις σχέσεις επιστήμης και βιομηχανίας, επιστήμης και κοινής γνώμης, επιστήμης και πολιτικής, πού και πώς μπορεί να τοποθετήσει κανείς ασφαλιστικές δικλείδες; Πιστεύετε ότι θα πρέπει να υιοθετηθούν σε παγκόσμια κλίμακα ηθικοί κανόνες που να ρυθμίζουν την εφαρμογή των επιστημονικών ανακαλύψεων; Ως επιστήμων, δέχεστε την υπαγωγή της επιστήμης στην ηθική;

ZAK-YB ΚΟΥΣΤΩ: Πράγματι, κύριε Πρόεδρε, κάθε σημαντική απόφαση θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη της όλους τους παράγοντες: οικονομικούς, οικολογικούς, τεχνικούς, κοινωνιολογικούς, φιλοσοφικούς και γεωπολιτικούς. Αξίζει όμως να αναρωτηθεί κανείς αν η επιστήμη, η οποία είναι η πηγή της γνώσης και άρα - κατ’ αρχήν- η πηγή της ηθικής προόδου, πρέπει να παρεμβαίνει άμεσα, διακινδυνεύοντας να παραστρατήσει καθώς συγκρούεται με τα ιδιωτικά συμφέροντα. Αν αναγκάζομαστε σήμερα να θέσουμε αυτό το ερώτημα, είναι γιατί έχει επέλθει μια σύγκυση ανάμεσα στην αληθινή επιστήμη, την εφαρμοζόμενη επιστήμη και την τεχνολογία. Οι δύο τελευταίες εκφάνσεις της επιστήμης έχουν δώσει τροφή στην απληστία των εκμεταλλευτών και σε έναν καταγιοισμό έργων επιστημονικής φαντασίας.

Προκειμένου να αποφύγουμε τις αντιφάσεις μιας βιομηχανικής ανάπτυξης, η ανθρώπινη κοινότητα θα πρέπει οπωσδήποτε να τοποθετήσει ασφαλιστικές δικλείδες ανάμεσα στη θεμελιώδη επιστήμη, από τη μια πλευρά, και στη βιομηχανία, την κοινή γνώμη και τη γεωπολιτική, από την άλλη πλευρά. Θα πρέπει να τοποθετήσει με σοφό τρόπο φωτεινούς σηματοδότες σε πολλούς τομείς και να δίνει κόκκινο ή πράσινο φως κατά περίπτωση: να ενθαρρύνει τη μόρφωση και όχι μόνον την εκπαίδευση, να κρατήσει τον όρο “επιστήμη” μόνο για την καθαρή έρευνα και να χρησιμοποιεί τον όρο “τεχνολογία” για την εφηρμοσμένη έρευνα.

Θα ήταν ευχής έργων αν οι περισσότερες χώρες παραχωρούσαν ένα τμήμα της εθνικής τους κυριαρχίας σε μια ανώτατη αρχή με εξουσίες ελέγχου και αν υιοθετούσαν τα Ηνωμένα Έθνη ένα κείμενο που θα προστάτευε το δικαίωμα των επερχόμενων γενεών στην ελευθερία και την αξιοπρέπεια.

Όσο για τη σχέση της επιστήμης με τις ηθικές αξίες, και εδώ υπεισέρχεται η σύγκυση που προανέφερα ανάμεσα στην επιστήμη και την τεχνολογία. Η

επιστήμη έχει ως μοναδική αποστολή τη γνώση και δεν έχει καμία σχέση με την ηθική. Η συμμαχία αντιθέτως, της τεχνολογίας, της πρωτογενούς ή της ψευδούς πληροφορίας των μαζικών μέσων ενημέρωσης και των εθνικών ή δημοσίων συμφερόντων εναντίον της φύσης αποτελεί ένα σύμπλεγμα που επιβάλλεται να υπαχθεί πάραυτα σε ηθικές αξίες. Η καθαρή επιστήμη και η ηθική δεν έχουν κανένα απολύτως πρόβλημα συγκατοίκησης.

5^ο Κείμενο: “Γράμμα από τη φυλακή για τους Ευρωπαίους”
(Θεματικοί κύκλοι, 388-391)

Ο Γεώργιος Α. Μαγκάκης, καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, συνελήφθη και φυλακίστηκε από τη Χούντα (Δικτατορία 1976 - 1974) ως μέλος της αντιστασιακής οργάνωσης “Δημοκρατική Άμυνα”. Έγραψε το κείμενο που ακολουθεί κρυφά στις φυλακές και κατόρθωσε να το στείλει στα ευρωπαϊκά μέσα ενημέρωσης. Δημοσιεύτηκε, από το 1971 και μετά, σ’ όλες τις μεγάλες εφημερίδες του κόσμου (“Τάιμς” του Λονδίνου και της Νέας Υόρκης, “Μοντ” των Παρισίων κτλ.), δόθηκε ως διδακτική ύλη σε αμερικάνικα πανεπιστήμια, διαβάστηκε από τον Άγγλο ηθοποιό σερ Λώρενς Ολίβιε σε επίσημη τελετή εμπρός στη βασίλισσα της Αγγλίας και εκδόθηκε επανειλημμένα στο εξωτερικό από ελληνικές και ξένες οργανώσεις.

Κρατώ αυτά τα τσαλακωμένα από τους κρυψώνες χαρτιά μου και τα διαβάζω. Έτσι που γραφτήκανε και κρατηθήκανε κρυφά από τους δεσμοφύλακες μου, εκφράζουν μια κάποια διάσωση της ανεξαρτησίας μου και γι’ αυτό μου είναι αγαπητά, ακόμη μάλιστα και σαν αντικείμενο, σα χαρτί. Γραφτήκανε σε ώρες που προσπαθούσα να υπερνικήσω μ’ αυτά την αγωνία της φυλακής μου. Γι’ αυτό δεν είναι ούτε διατύπωση σκέψεων, ούτε βέβαια γράμματα. Είναι ακριβώς αποσπάσματα αυτής της αγωνίας. Κι όμως δεν τα έγραφα μόνο για μένα, όσο φτωχά κι’ αν είναι. Η αγωνία της φυλακής είναι μαζί με τόσα άλλα και βαθειά ανάγκη για επικοινωνία με τους όμοιούς σου. Μια ανάγκη που την νιώθεις ώρες - ώρες σαν ασφυξία. Τώρα ξέρω γιατί, καθώς λένε, οι ναυαγοί στα ξερονήσια βάζανε μηνύματα μέσα σε μπουτίλιες και τα ρίχνανε στο πέλαγος. Κάτι τέτοιο είναι κι’ αυτά τα γραφτά. Δεν είμαι βέβαια ναυαγός, κι ούτε αισθάνομαι καθόλου για τέτοιος. Μα νιώθω την ίδια αγωνία για επικοινωνία κι έτσι γράφω τα φτωχά της μηνύματα. Ξέρω μάλιστα για ποιους γραφτήκανε. Σε ποιους θέλω να φτάσουνε. Σ’ αυτούς που δεν είναι μέσα στο δράμα του τόπου μου, μα που μπορούν σωστά να το καταλάβουν.

Αμύνομαι. Γι’ αυτό γράφω. Έτσι κρατώ τη σκέψη μου απ’ τη μεριά μου. Αν την αφήσεις αστήριχτη χωρίς τα σχήματα των γραμμένων συλλογισμών, αφηνιάζει. Παίρνει παράξενους δρόμους και καταλήγει να γεννά τέρατα. Περνά

έτσι απ' τη μεριά του δεσμοφύλακα. Γιατί αυτό θέλουν με τη φυλακή. Σε κλείνουν σ' ένα χώρο τρία βήματα μπρος, τρία πίσω. Να περπατάς έτσι με τις ώρες, με τις μέρες, ασταμάτητα. Στην αρχή βαδίζεις μαζί με τη σκέψη σου. Τα λέτε οι δυο σας και ξεκαθαρίζεις νοήματα. Βρίσκεις τις ιδέες που είναι οι φίλοι σου. Συλλαμβάνεις το κακό με σαφήνεια. Αυτό που ταπεινώνει τον άνθρωπο. Είσαι δικαιωμένος και γι' αυτό δυνατός. Αντέχεις, λες, τη φυλακή. Υπάρχεις μέσα στο κελί σου να στηρίζεις κι εσύ με τον τρόπο σου το ακατάλυτο ιδεόγραμμα του ανθρώπου. Είσαι κατά κάποιο τρόπο σαν εκείνες τις κουρελιασμένες σημαίες της μάχης που κρατιούνται ακόμη στο κοντάρι τους και παίζουν έτσι το ρόλο τους. Μα πώς να περπατάς τρία βήματα μπρος, τρία βήματα πίσω σ' ένα χρόνο κενό, φιλικά κουβεντιάζοντας με τον εαυτό σου; Δε γίνεται. Τα βήματα αυτά βαθμιαία υφαίνουν τον ιστό του ιλίγγου σου. Δεν μπορείς να κουβεντιάζεις ασταμάτητα μονάχα με τη σκέψη σου. Αυτός ο δεισμός του εαυτού σου, φυσικός στην αρχή, με τον καιρό απειλεί να σου σχίσει τα φρένα. Χρειαζόμαστε και τη σκέψη του άλλου ανθρώπου για να τα'χουμε καλά με τη δική μας. Χρειαζόμαστε και την κενή από σκέψη ώρα. Καθώς περπατάς μαζί με τη σκέψη σου, αρχίζει ύπουλα με κάτι παράξενες διαφωνίες που όμως κουβεντιάζονται. Αυτό είναι. Αυτό θέλει η φυλακή, ν' αρχίζεις να κουβεντιάζεις μέσα σου το παράδοξο. Γιατί έτσι αρχίζεις να χάνεις τις θέσεις σου. Ασυναίσθητα μπαίνεις σ' ένα στροβίλισμα, που με τον καιρό δυναμώνει και σε απειλεί με ξερρίζωμα. Έτσι αρχίζει η διάσπαση μέσα σου, που καταλήγει να σε κάνει εχθρό με τη σκέψη σου. Γίνόσαστε δυο εχθροί, κλεισμένοι μαζί, μοναχοί στον ελάχιστο χώρο του κελιού σου, μέσα σ' ένα χάος χρόνου. Αναγκαστικά έρχεται ο αλληλοσπαραγμός. Παλεύεις με μια έξαλλη μαινάδα, που επιτίθεται στις ελάχιστες βεβαιότητές σου. Σ' αυτές ακριβώς που όσο τις έχεις σώζεις, υπάρχουν ακόμη σαν άνθρωπος. Μα άμα τις χάσεις, πας, άδειασες. Έμεινες ένα κενό κέλυφος. Αν δεν σου 'μεινε το άγχος θα έλεγα πως γίνεσαι ένας πρώην άνθρωπος. Αυτό θέλει η φυλακή. Να καταλήξει η ανθρωπιά σου να είναι μόνο το άγχος σου. Τίποτε άλλο. Κι αυτή τη δουλειά, την αναθέτει στη σκέψη σου, με το να σε κλείνει κατάμονο μαζί της στις, αδυσώπητα, ομοιόμορφες κενές μέρες σου. Έτσι την μεταβάλλει από το μόνο σύντροφό σου σε έξαλλο εχθρό. Γίνεσαι ακριβώς ένας τέρας. Δυο σιαμαίοι αδελφοί που μισούνται θανάσιμα. Αυτός είναι ο εφιάλτης της μέρας.

Τον πολεμώ με το γράψιμο. Αυτό είναι η μόνη μου άμυνα, γιατί συγκρατεί τον εαυτό μου στις σωστές διαστάσεις. Είμαι με δύο χέρια, δύο πόδια, ένα κεφάλι. Με μια σκέψη. Παραμένω όμοιος με τους ομοίους μου. Να ξέρανε αυτοί που φτιάχνουνε το χαρτί και το μολύβι πόσο τους ευλογεί ο φυλακισμένος. Σκέπτομαι τα ανθρώπινα δάχτυλά τους να δουλεύουν και δακρύζω. Μου δίνουν τη μόνη δυνατότητα να σταθώ στην ανθρώπινη θέση μου. Να μην γίνω αυτό που θέλει η φυλακή. Να σωθώ. Γράφοντας δεν είμαι φυλακή. Περνώ χαλινάρι στη σκέψη μου, την κρατώ δίπλα μου σύντροφο και μαζί της ζω στον κόσμο των απλών νοημάτων. Ζω κι εγώ σαν ένας κάποιος άνθρωπος.[...]

Ζω με κάτι ιδέες που αγαπώ. Αυτές γεμίζουν τις μέρες και τις νύχτες μου. Σ' αυτή την ύπουλη ομοιομορφία των ακίνητων ωρών μου αντιτάσσω την συνομιλία με τις ιδέες μου. Τώρα πια τις ξέρω καλύτερα και τις παραδέχομαι περισσότερο. Περνώντας από την ανάκριση έμαθα την πιο απλή μα και πιο βαθιά ουσία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Περνώντας από το στρατοδικείο πείνασα για δικαιοσύνη και περνώντας από τη φυλακή δίψασα για ανθρωπιά. Η βία που στραγγαλίζει τη χώρα μ' έμαθε πολλά. Ανάμεσα σ' αυτά και την αξία της άρνησης να υποταχτείς.

Κάθομαι και σκέπτομαι όλα αυτά και γεμίζω με μια παράξενη δύναμη. Μια δύναμη που δεν μοιάζει σε τίποτα μ' αυτή που έχουν οι δεσμοφύλακές μου. Γιατί δεν έχει καθόλου φωνές και θρασύτητα. Τη δύναμη της υπομονής. Αυτής που γεννιέται από το συναίσθημα πως έχεις δίκιο. Έτσι αντιμετωπίζω την αδιάκοπη επίθεση από άδειες μέρες που 'χει εξαπολυθεί εναντίον μου. Την αποκρούω κάθε φορά στο ξεκίνημά της. Αρχίζω την κάθε μέρα μου προφέροντας την λέξη "Ελευθερία". Είναι η ώρα που πηγαίνει να χαράξει. Βγαίνω από τον ύπνο και αισθάνομαι πάντα μια πικρή έκπληξη συνειδητοποιώντας κάθε μέρα κι απ' την αρχή πως βρίσκομαι στη φυλακή. Τότε προφέρω την αγαπημένη μου λέξη. Πριν προφτάσει και με κυριαρχήσει η συνείδηση της φυλακής. Με τη λέξη αυτή το κελί μου γεμίζει ιδέα. Είναι μαγική. Και τότε συμπυλώνομαι με την καινούργια μου άδεια μέρα.

Σκέφτομαι τους συντρόφους μου. Τους πολιτικούς κρατούμενους, που βρήκα στις διάφορες φυλακές. Αυτούς που αντισταθήκανε και τώρα βαδίζουνε μέσα στα κελιά τους το Γολγοθά τους μ' αυτά τα τρία μικρά νευρικά βήματα μπρος και πίσω. Όλοι τους είναι βασικά από το ίδιο ψυχικό υλικό φταγμένοι, κι ας διαφέρουν τόσο κατά τα άλλα. Έχουνε όλοι τους μια πολύ σπάνια ευαισθησία. Αυτήν την βλέπεις να εκδηλώνεται και στα πιο παραμικρά και πιο μεγάλα. Μιλάνε και προσέχουνε, μην αγγίζουνε την ψυχή του άλλου. Κι είναι δίπλα του να του δώσουνε νερό προτού να το ζητήσει. Να ένα κάποιο παράδειγμα αυτής της ευαισθησίας: Πριν από μέρες ήτανε να αποφυλακισθεί ένας μας. Βρισκότανε στο νοσοκομείο της φυλακής. Μπορούσε να φύγει από 'κει, όμως καθυστέρησε μόνος του την αποφυλάκισή του μια βδομάδα, για να 'ρθει να μας αποχαιρετήσει. Εφτά μέρες εθελοντικά φυλακή για να χαιρετήσει τους συντρόφους σου. Αυτό είναι. Έχουνε λοιπόν πάρει πάνω τους πραγματικά ολάκερο το σημερινό πρόβλημα τ' ανθρώπου.

Σηκώνουνε συνειδητά το βάρος της τιμής του ταπεινωμένου λαού μας. Κι αισθάνονται νάναι κοντά σ' όλους τους κατατρεγμένους της γης. Έτσι συλλαμβάνουνε το νόημα σ' όλα τα γεγονότα του κόσμου μέσα από μια βασική ενότητα. Την ενότητα της λαχτάρας του ανθρώπου να γλυτώσει από την όποια καταπίεση. Όποιος αντιστέκεται, σ' όποιο μέρος της γης, είναι αδελφός τους. Πριν από καιρό είχανε φέρει στη φυλακή μας δύο Παλαιστίνιους αντάρτες. Από την πρώτη μέρα γινήκαμε ένα μαζί τους. Και ήτανε πραγματικά ένα. Όλοι όσοι αισθάνονται σαν πραγματικό τους χρέος να αντισταθούνε στην καταπίεση, είναι από την ίδια μεριά. Είναι δικοί τους. Η ευαίσθητη συνείδηση για το δράμα του κόσμου είναι δηλαδή όχι μονάχα μια κοινή ιδιότητα, αλλά τελικά κάτι σαν κοινή

καταγωγή. Με τέτοιους συντρόφους είναι σπαρμένες οι τόσες φυλακές στον τόπο μου και σε άλλους τόπους. [...]

Μιλάμε για την αξιοπρέπεια του ανθρώπου. Την έζησα. Υπάρχει πραγματικά σαν ευαίσθητο, ατσάλινο ελατήριο στο βυθό του εαυτού μας. Είναι κάτι τελείως άσχετο με την ατομική μας αξιοπρέπεια. Βρίσκεται ριζωμένη μέσα μας πολύ βαθιά απ' αυτήν. Στην κόλαση της ανάκρισης είχα χάσει την προσωπική μου αξιοπρέπεια. Αντί γι' αυτήν είχα τόσο πόνο. Όμως η αξιοπρέπεια του ανθρώπου ήτανε μέσα μου χωρίς να το ξέρω. Κάποια ώρα την αγγίξανε. Σε μια προχωρημένη φάση της ανάκρισης. Δεν την γνωρίζουνε κι έτσι δεν μπορούνε να την υπολογίσουνε. Λειτουργήσε σαν ελατήριο που τίναξε πάνω τα σκορπισμένα ψυχικά μέλη μου. Δεν ήμουνα εγώ που ανασηκώθηκα, ήταν ο ένας οποιοσδήποτε του γένους μου. Η αξιοπρέπεια αυτή είναι ο πιο ουσιαστικός σύνδεσμος μεταξύ μας. Ανήκουμε σ' ένα ευαίσθητο γένος. Αυτή την ευαισθησία του γένους μου μόλις ένιωσα, άρχισα να υπερνικώ την ανάκριση. Δεν ήταν πια μια προσπάθεια μονάχα για μένα. Ήταν για όλους μας. Μαζί αντέξαμε.[...]

Τους μήνες που έμεινα μέσα στη μηχανή της ανάκρισης, μόνος απέναντι σ' αυτούς με τα πολλά μάτια της αράχνης και με τα ίδια μαζί της αισθήματα, μια νύχτα ένας σκοπός χωροφύλακας μου χαμογέλασε. Την ώρα εκείνη αυτός ο άνθρωπος ήτανε για μένα όλοι οι άνθρωποι. Όταν ύστερα από τέσσερις μήνες απόλυτης απομόνωσης μπήκε στο κελί μου ο αντιπρόσωπος του Ερυθρού Σταυρού, στο φιλικό του πρόσωπο είδα ξαφνικά όλους τους ανθρώπους. Όταν κάποια μέρα με βάλανε επιτέλους σ' ένα κελί μ' έναν άλλο κρατούμενο και κείνος άρχισε να μου μιλά για το πάθος της ζωής του, τις βάρκες και τα καΐκια, και πάλι αυτός ο ένας ήτανε όλοι οι άνθρωποι. Είναι λοιπόν αλήθεια πως υπάρχουνε καταστάσεις που ο καθένας μας αντιπροσωπεύει όλη την ανθρωπότητα. Έτσι και τώρα, τα χαρτιά μου αυτά τα δίνω σ' έναν δυστυχισμένο Ιταλό κρατούμενο που αποφυλακίζεται και δέχθηκε να προσπαθήσει να τα βγάλει στον ελεύθερο αέρα. Μ' αυτόν ελπίζω να φτάσουνε σε σας. Ο άνθρωπος αυτός είναι ξανά όλοι οι άνθρωποι για μένα.

Όμως είναι καιρός να τελειώνω. Το νεύμα μου έγινε. Έτσι ευτυχώς υπάρχουμε όλοι μας. Εμείς στη φυλακή κι εσείς σύμφωνοι μαζί μας. Λοιπόν “Ελευθερία, αγάπη μου”.

Γεώργιος - Αλέξανδρος Μαγκάκης,
από τον ημερήσιο Τύπο

6^ο Κείμενο: “Παράδοση και μοναξιά” (Θεματικοί κύκλοι, σ.σ. 443-444)

Η παράδοση είναι συνέχεια, είναι δεσμός των περασμένων με τα τωρινά και τα μελλούμενα, είναι επίσης ενότητα ανάμεσα σε ανθρώπους σύγχρονους που δέχονται από κοινού την επίδρασή της. Είναι σύνδεσμος πνευματικός και ανθρώπινος μέσα στην ιστορική διάρκεια και μέσα στο παρόν, ας πούμε: στο

χώρο και στο χρόνο. Αυτό είναι, άλλωστε, το έθνος, σε τελευταία ανάλυση, δεν είναι τίποτα άλλο: μια κοινή παράδοση που διαμορφώνει μιαν ομαδική συνείδηση. Η έξαρση του “αίματος”, της “φυλής” με τη βιολογική έννοια, είναι καθαρή μυθολογία που αποδείχθηκε μάλιστα, στα χρόνια μας, νοσηρή και επικίνδυνη για την υπόσταση του ανθρώπου. Το “αίμα” δεν αναλύεται σε ποσότητα ούτε και διαιρείται σε καλής και κακής ποιότητας. Από την αυγή της ιστορίας, όλα τα έθνη προέρχονται από το αδιάκοπο και αζεδιάλυτο ανακάτωμα των αιμάτων και κανένα στον κόσμο δεν μπορεί να καυχηθεί πως είναι καθαρόαιμο. Την προσωπικότητα ενός εθνικού ομίλου δεν την προσδιορίζουν βιολογικά στοιχεία, αλλά η παράδοση, στοιχείο πνευματικό κατ’ εξοχήν.

Είναι ωστόσο κάθε παράδοση καλή; Απλοϊκό θα ήταν να δώσει κανείς, στο σημείο αυτό, απάντηση ανεπιφύλακτα καταφατική. Αναπόφευκτα, καθώς το ξέρουμε όλοι κι από την πείρα, η παράδοση σέρνει μέσα της και στοιχεία που ξεπεράστηκαν οριστικά και νεκρώθηκαν και δεν χρησιμεύουν πια για το καλό. Η τάση της είναι να τα απορρίπτει αργά-αργά, να αφομοιώνει νέες εισφορές και να ανανεώνεται ολοένα. Το πρόβλημα είναι να τη βοηθήσουμε να ανανεώνεται χωρίς να σπάσει.

Δεν μπορούμε όμως, άραγε να ζήσουμε και χωρίς παράδοση; Υλικά, βέβαια, μπορούμε. Λαοί ολόκληροι έκαμαν αρκετές φορές το πείραμα να σπάσουν ριζικά την παράδοσή τους, να ξαναρχίσουν τη ζωή τους από το άλφα, χωρίς το στήριγμά της. Και άτομα αμέτρητα, πνευματικά και ηθικά ξεριζωμένα, υπάρχουν σήμερα και συχνά ευημερούν έξω από κάθε παράδοση, θρησκευτική, γλωσσική, εθνική, εθιμική ή άλλη, σαν απλοί αριθμοί ριγμένοι στο στρόβιλο των μεγάλων κοσμοπολέων και της τεχνοκρατίας του καιρού μας.

Εκείνο που μπορούμε να απαντήσουμε στα ερωτήματα που προκύπτουν αυθόρμητα από αυτήν τη συζήτηση είναι ότι ο άνθρωπος είναι καλύτερος και αισθάνεται καλύτερα μέσα στην παράδοση, παρά έξω απ’ αυτήν. Η παράδοση τον ενώνει ψυχικά με μια μεγάλη ανθρώπινη πραγματικότητα, μέσα σε χώρο και σε χρόνο, καθώς έλεγα πριν. Η ανθρώπινη θερμότητά της τον παρηγορεί, το κύρος των πνευματικών αξιών που αυτή αντιπροσωπεύει τον στηρίζει ηθικά, η αιωνόβια, αργή δύναμή της τον τονώνει, τον βοηθεί να προχωρήσει στο δύσκολο δρόμο της ζωής.

Έξω από την παράδοσή του θα βρεθεί μοιραία μόνος, έρημος, πικρός και γεμάτος άγχη μέσα στο χάος ενός παράλογου, φοβερού κόσμου που θα του φανεί να μην έχει ούτε νόημα ούτε αιτία ή σκοπό. Μπορεί τότε να προσφέρει στον εαυτό του την παγερή ικανοποίηση ότι ελευθέρωσε τη διάνοιά του από τα παραδομένα και έγινε έτσι πιο έξυπνος και πιο σπουδαίος από τους άλλους που διατηρούν τους πατροπαράδοτους δεσμούς, θα αισθανθεί όμως τον πόνο της πικρής μοναξιάς να τον σφίγγει ανελέητα και την εσωτερική του ισορροπία να κλονίζεται επικίνδυνα.

Γιώργος Θεοτοκάς, “Πολιτικά Κείμενα”

7^ο Κείμενο: “Ομιλία στη Στοκχόλμη” (Θεματικοί κύκλοι, σ.σ. 472-473)

Τούτη την ώρα αισθάνομαι πως είμαι ο ίδιος μια αντίφαση. Αλήθεια, η Σουηδική Ακαδημία έκρινε πως η προσπάθειά μου σε μια γλώσσα περιλάλητη επί αιώνες, αλλά στην παρούσα μορφή της περιορισμένη, άξιζε αυτή την υψηλή διάκριση. Θέλησε να τιμήσει τη γλώσσα μου, και να -εκφράζω τώρα τις ευχαριστίες μου σε ξένη γλώσσα. Σας παρακαλώ να μου δώσετε τη συγγνώμη που ζητώ πρώτα - πρώτα από τον εαυτό μου.

Ανήκω σε μια χώρα μικρή. Ένα πέτρινο ακρωτήριο στη Μεσόγειο, που δεν έχει άλλο αγαθό παρά τον αγώνα του λαού του, τη θάλασσα, και το φως του ήλιου. Είναι μικρός ο τόπος μας, αλλά η παράδοσή του είναι τεράστια και το πράγμα που τη χαρακτηρίζει είναι ότι μας παραδόθηκε χωρίς διακοπή. Η ελληνική γλώσσα δεν έπαψε ποτέ της να μιλιέται. Δέχθηκε τις αλλοιώσεις που δέχεται καθετί ζωντανό, αλλά δεν παρουσιάζει κανένα χάσμα. Άλλο χαρακτηριστικό αυτής της παράδοσης είναι η αγάπη της για την ανθρωπιά: κανόνας της είναι η δικαιοσύνη. Στην αρχαία τραγωδία, την οργανωμένη με τόση ακρίβεια, ο άνθρωπος που ξεπερνά το μέτρο, πρέπει να τιμωρηθεί από τις Ερινύες. Ο ίδιος νόμος ισχύει και όταν ακόμα πρόκειται για φυσικά φαινόμενα: “Ηλιος ουχ υπερβήσεται μέτρα” λέει ο Ηράκλειτος “ει δε μη, Ερινύες μιν Δίκης επίκουροι εξευρήσουσιν”.

Συλλογίζομαι πως δεν αποκλείεται ολωσδιόλου να ωφεληθεί ένας σύγχρονος επιστήμων, αν στοχαστεί τούτο το απόφθεγμα του Ίωνα φιλοσόφου. Όσο για μένα, συγκινούμαι παρατηρώντας πως η συνείδηση της δικαιοσύνης είχε τόσο πολύ διαποτίσει την ελληνική ψυχή, ώστε να γίνει κανόνας και του φυσικού κόσμου. Και ένας από τους διδασκάλους μου, των αρχών του περασμένου αιώνα, γράφει: “...θα χαθούμε γιατί αδικήσαμε...”. Αυτός ο άνθρωπος ήταν αγράμματος είχε μάθει να γράφει στα τριάντα πέντε χρόνια της ηλικίας του. Αλλά στην Ελλάδα των ημερών μας, η προφορική παράδοση πηγαίνει μακριά στα περασμένα όσο και η γραπτή. Το ίδιο και η ποίηση. Είναι για μένα σημαντικό το γεγονός ότι η Σουηδία θέλησε να τιμήσει και τούτη την ποίηση και όλη την ποίηση γενικά, ακόμη και όταν αναβρύζει ανάμεσα σ’ ένα λαό περιορισμένο. Γιατί πιστεύω πως τούτος ο σύγχρονος κόσμος όπου ζούμε, ο τυραννισμένος από το φόβο και ανησυχία, τη χρειάζεται την ποίηση. Η ποίηση έχει τις ρίζες της στην ανθρώπινη ανάσα - και τι θα γινόμασταν αν η πνοή μας λιγόστευε; Είναι μια πράξη εμπιστοσύνης - κι ένας Θεός το ξέρει αν τα δεινά μας δεν τα χρωστάμε στη στέρηση εμπιστοσύνης.

Παρατήρησαν, τον περασμένο χρόνο γύρω από τούτο το τραπέζι, την πολύ μεγάλη διαφορά ανάμεσα στις ανακαλύψεις της σύγχρονης επιστήμης και στη λογοτεχνία: παρατήρησαν πως ανάμεσα σ’ ένα αρχαίο ελληνικό δράμα και ένα σημερινό, η διαφορά είναι λίγη. Ναι, η συμπεριφορά του ανθρώπου δε μοιάζει να έχει αλλάξει βασικά. Και πρέπει να προσθέσω πως νιώθει πάντα την ανάγκη ν’ ακούει τούτη την ανθρώπινη φωνή που ονομάζουμε ποίηση. Αυτή τη φωνή που

κινδυνεύει να σβήσει κάθε στιγμή από στέρηση αγάπης και ολοένα ξαναγεννιέται. Κινηγημένη, ξέρει που να βρει καταφύγιο απαρνημένη, έχει το ένστικτο να πάει να ριζώσει στους πιο απροσδόκητους τόπους. Γι' αυτή δεν υπάρχουν μεγάλα και μικρά μέρη του κόσμου. Το βασίλειό της είναι στις καρδιές όλων των ανθρώπων της γης. Έχει τη χάρη ν' αποφεύγει πάντα τη συνήθεια, αυτή τη βιομηχανία. Χρωστώ την ευγνωμοσύνη μου στη Σουηδική Ακαδημία που ένωσε αυτά τα "πρέπει" να καταντούν φράχτες όπου πνίγεται ο παλμός της ανθρώπινης καρδιάς που έγινε ένας Άρειος Πάγος ικανός·

να κρίνει με αλήθεια επίσημη την άδικη μοίρα της ζωής,

για να θυμηθώ τον Σέλλεϋ, τον εμπνευστή, καθώς μας λένε, του Αλφρέδου Νόμπελ, αυτού του ανθρώπου που μπόρεσε να εξαγοράσει την αναπόφευκτη βία με τη μεγαλοσύνη της καρδιάς του.

Σ' αυτό τον κόσμο, που ολοένα στενεύει, ο καθένας μας χρειάζεται όλους τους άλλους. Πρέπει ν' αναζητήσουμε τον άνθρωπο, όπου και να βρίσκεται.

Όταν, στο δρόμο της Θήβας, ο Οιδίπους συνάντησε τη Σφίγγα, κι αυτή του έθεσε το αίνιγμά της, η απόκρισή του ήταν: ο άνθρωπος. Τούτη η απλή λέξη χάλασε το τέρας. Έχουμε πολλά τέρατα να καταστρέψουμε. Ας συλλογιστούμε την απόκριση του Οιδίποδα.

Γιώργος Σεφέρης, "Δοκιμές"